

Роман ТКАЧ:

“ВІДДАВАТИ ЗЕМЛЮ НА МИЛІСТЬ РИНКОВОЇ СТИХІЇ НЕПРИПУСТИМО”

Розмова із секретарем Комітету з питань аграрної політики та земельних відносин Верховної Ради України Романом ТКАЧЕМ

«РЕФОРМА МАЛА Б «УКЛАСТИСЯ» В 4-5 РОКІВ
— ВІД ЗАДУМУ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ»

— Романе Володимировичу, пишу про сільське господарство четверте десятиліття. Але в тематичному полі нашої нинішньої розмови, як би не старався збагнути, не доберу головного. Чому так склалося, що ледь не на двадцятому році реформування в АПК, коли повсюди радикально, методом «штурму і натиску», реструктурували господарства, узаконили приватну власність на засоби виробництва, на землю, розпаювали угіддя, коли, зрештою, запустили незворотний маховик новітніх економіко-соціальних відносин на селі, — нині раптом «спам'яталися»: зачухали потилиці і заговорили про те, що «не туди йдемо»? Невже всі поступальні процеси на селі можна одним махом зупинити, не зруйнувавши, цього разу до цурки, стратегічну для України галузь, не знищивши докраю українське село?

— Цілоком розумію Ваш подив — і як людина, і як політик. Розмірковуючи на цю тему про себе чи на людях, щоразу згадую вже стереотипну вжиткову фразу: «А як усе класно починалося!» Давайте пригадаємо висхідну ідею — аби зрозуміти, що відбувається нині. Отже, мали колгоспи: за своєю суттю, за характером виробництва, організацією праці це багато чим нагадувало невільницький табір. З початку 30-х і аж до 90-х років минулого століття ці господарства звиродніли у щось страшне і сумне: якщо центральні колгоспні садиби, де були школа, медамбулаторія, дитсадок, ще нагадували цивілізацію, то бригадні села перевелися на ізгоїв: там бригадир чи й ланкова правили «за царя і бога». Населення цих віддалених сіл невпинно старіло, саме там вже тоді реально визрівала катастрофа знелюднення, спустошення.

РСР». Тоді справді прогресивну: на той час багато хто навіть із вищої партійно-господарської номенклатури вже ясно розумів, що попри голосні всенародні «заклинання» про «небували врожаї» і «небачені надолі» в селі відбувається щось не те.

Яка на той час домінувала ідея? Ясна річ, тоді все було усупільнене — і засоби виробництва, і земля. Відтак вирішено зробити здавалося б добру справу: всім, хто був у колгоспі, хто тяжко працював на землі, передати у власність засоби виробництва. А для цього, мовляв, обрахували «банк землі». Всю землю, здебільшого рілля, розділили на тих, хто працює, на пенсіонерів (так у старому Земельному кодексі було). Потім додали працівників сільської соціальної сфери. Оформили відповідні документи. І вже на інших засадах «ефективні власники», як їх тоді величали, здавали свої документи про власність в оновлені господарства, які назвали по-різному: «селянськими спілками», «колективними», «приватними» господарствами... Розрахунок був на додатковий стимул: як я можу красти в господарстві чи погано працювати, коли це фактично моє?

Ідея добра. Я часто їжджу регіонами, зустрічаюся з людьми, і вони впродовж двадцяти років не перестають вимагати словами відомого телеведучого «в студію» тих, хто дав команду розвалити колгоспи. Та не було такої команди! І ніхто її не давав. Сила реформ полягає в тому, що: по-перше, має бути чітка мета, а, по-друге, дуже

стислі терміни. Для такого важливого сектора економіки як сільське господарство реформа мала б «укластися» в 4-5 років — від задуму до реалізації. Щонайбільше. Звісно, далі можна коригувати, підрихтовувати, щось міняти, як мовиться, «в процесі». У нас це все, справді, невиправдано затяглося на два десятиліття. Правда і в тому, що нині все гучніше звучать аргументи «проти». Скажімо, чому право на землю мають лише сільські мешканці, а не все населення країни? Або ще страшніше: з якого, мовляв, дива людям земля у приватну власність? Давайте все повернемо як було — «в усупільнений казан».

Чи мають підстави такі закляки? Вочевидь, мають. Бо немає ні життя, ні виробництва. І проста селянська логіка підказує відчайдушний «вихід». Винуваті у цьому неприпустимому зволіканні і законодавча, і виконавча влади. Не називаю прізвиськ: мінялися вожді і вождики, а проблема лишалася. І загрозливо наростала. А зволікання в цій справі смерті подібне. Це, за історичною аналогією, — як шлях від Декларації 16 липня

1990 року про державний суверенітет України до Акта проголошення незалежності України 24 серпня 1991 року. Шлях в один рік. А якби тоді відтягнули ще на кілька років? Дотягнули б до референдуму, а, може, й забалакали. Отак і в нашому випадку. «Дореформувалися» до політичних баталій: до дискусій, трактатів, філософських роздумів. А що поганого в реформуванні аграрного сектора? Нічого. Втім, у 1999 році з'явився указ Президента Л.Кучми про невідкладні заходи щодо реформування агропромислового сектора, де, власне, йшлося про паювання, а вже через рік типова картина по всіх селах України: де стояв тваринницький комплекс — повна руїна, зате всі панелі і вікна біля дядьківських подвір'їв...

Є питання до людей? Жодних. Спрацював, даруйте, здоровий «інстинкт власника»: люди побачили, що розвитку ніякого, натомість підприємливі зайди у змові з горе-керівниками наживаються на безкарності, розтягують, розпродують господарство. Звідси і нормальна природна дядьківська реакція — забрати бодай дешицю свого.

«В СЕЛІ МАЄ БУТИ БЕЗПЕЧНО, ЗРУЧНО І ВИГІДНО ЖИТИ»

— **Повернімося у сьогоднішній день. Снизрозуму справді породжують кошмари: багатостраждальна аграрна реформа загалом і земельна зокрема сьогодні стали заручницями політичних дискусій, пристрастей і партійних торгів. Відчуття в'язкого безпросвітнього баговиння, з якого треба чимшвидше рятувати українське село, та й самим рятуватися. Але як?**

— **П**ередовсім зупинитися. Проаналізувати те, що є. Знову ясно побачити і задекларувати кінцеву мету реформ, з огляду на нинішні реалії. Запас людського довір'я, хоч і невеликий, а все ж є. І, нарешті, зважи-

тися на дієві кроки — впродовж двох-трьох років. Не так, як зараз: хочете, мовляв, ринку землі — проголосуйте за 2 закони. Це нічого не дасть. Треба чітко знати, що необхідно зробити в селі, аби його зберегти. Треба створити умови для повноцінного життя отого споконвічного господарського та етнодуховного осідку українства, який господарює на землі, годують країну.

Як на мене, мораторій на купівлю-продаж землі сільгосппризначення певною мірою відіграв охоронну роль для України. Я прихильник ліберально-консервативних поглядів. Консерватор, бо переконаний, що українське село треба повноцінно зберегти.

Але я прибічник приватної власності, зокрема, й на землю. Це право має бути базовим і незмінним. Тому, вочевидь, отакі поєднання поглядів спонукали мене в різні часи по-різному ставитися до мораторію на купівлю-продаж сільгоспземель.

А тим часом світ глобалізувався, ставав відкритішим. Сьогодні в багатьох країнах відверто заговорили про близьку і велику загрозу недоїдання. А в нас унікальний потенціал, багатющі родючі землі. Нині треба думати як добрий прагматичний газда: як залучити світові кошти, ресурси, аби наростити сільгоспвиробництво, розширити експорт надлишку харчів і тим самим докласти ефективних зусиль для боротьби зі світовим голодом.

— Ви згадали про дієві кроки, які необхідно зробити, аби завершити реформування аграрного сектора і земельних відносин упродовж двох-трьох років. Що маєте на увазі?

— Передовсім, те, що нині в багатьох країнах світу є способом сільського життя, — так званий сталий розвиток територій. В селі має бути безпечно, зручно і вигідно жити. Нинішня сільська українська громада — не «останні з могікан», не «покоління безслідно вимираючих». Це найголовніша ідея, яка повинна «затінити», відвести на другий план суспільне розуміння села лишень як «цеху з виробництва продукції». Цим, зрештою, забезпечимо сталість і поступовість розвитку українського етносу. Бо що б ми не казали, а українську націю значною мірою етнодуховно живить село. А до того ж убезпечимося від масованої бідності, яка відчутно дошкуляє багатьом країнам, — люмпенізації міського населення.

Нині, за аналогією до згаданого мною указу Л.Кучми про невідкладні заходи щодо реформування аграрного сектора, вкрай

потрібен «оновлений» указ Президента, чи постанова уряду, а, може, й окремий закон. Хай там буде два десятки завдань, але конкретних, з чітким терміном реалізації. Що маю на увазі? Для прикладу, ту ж таки болючу проблему під'їзних шляхів. Жоден агроінвестор — чи наш, чи іноземний — цим ніколи не перейматиметься. Без держави не обійтися. Яким чином — має бути чітко визначено законодавчим чи підзаконним актом. Окремий «гордіїв вузол» — інженерні мережі на селі. Або відновлення систем зрошення, поливу, передусім для Півдня України. Чи реально розв'язати ці вузли без держави? Нереально.

Безперечно, цим документом також слід запровадити інвентаризацію земель. Є так звана відумерла спадщина, невитребувані паї. За логікою та й за чинним законодавством ця земля мала б ефективно використовуватися сільською радою. Нині вона здебільшого перебуває у «підвішеному стані». Те ж стосується господарських структур, що виникли на базі колгоспів. Переважна більшість їх працює на пайовій землі, яку взяли в оренду бозна-коли. Орендодавці-пайовики помирають, угоди оренди зазвичай не реєструвалися, бо або ніхто того не вимагав, або місцева влада на це заплющувала очі — в силу певних корупційних стосунків з орендарем... Це необхідно нині переглянути. Коли іноді керівники сільських громад «плачуться», що не мають прав, я їм пропоную зайнятися саме цим. Бо якщо орендар обробляє землю померлих, він, як правило, нікому за неї не платить. А це реальні втрати для села. Тому я завжди закликаю сільську владу: укладайте договори оренди на таку невитребувану землю. Маєте на це повне право відповідно до Закону України «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)». Це реальне джерело наповнення сільського бюджету.

— Є політологічний закон про те, що ліберальними методами не можна досягти консервативної мети. Ми ж прагнемо тією ж таки «ринковизацією» зберегти українське село. Це можливо?

— А якщо силою закону (звісно, не відкидаючи необхідності державної допомоги селу, підтримання його соціальної інфраструктури) дати селу право вибору? До речі, в цьому і полягала ота «первісна» ідея реформи. Право вільно розпоряджатися своїм, в нашому випадку — своїм земельним паєм. Хтось хоче обробляти його самотужки, хтось подарував дітям чи родичеві, хтось здав в оренду сусідові-фермерові чи великотоварному підприємству. Таке право вибору створює сталість, стабільність. Тому мусять усталитися законодавчо. У тому ж таки законопроекті про ринок земель, навколо якого нині стільки галасу і суперечок. Він мав би чітко узасадничити в умовах земельного ринку великотоварні, середньотоварні і дрібні суб'єкти господарювання на селі. Тоді й державі легше, логічніше визначитися у диференційованих повноцінних стосунках з кожним господарником. Скажімо, для великотоварних підприємств ніякої державної допомоги у нашому звичному розумінні. Головні стосунки — через стабільні податки і передбачуване мито. Звісно, держава має запропонувати цим господарствам прозорі «правила гри», передовсім на ринку так званих держзамовлень.

Але навіть усі три потуги господарюючих суб'єктів на селі не зможуть нині повністю забезпечити роботою сільське населення. Маємо наочний приклад розв'язання цих проблем сусідніми європейськими країнами. У нинішніх польських селах, навіть невеличких, не дивина ремонтні автомаїстерні, швець, кравець, перукар... Кредитування таких підприємств надзвичайно розвинене: бажаючий відкрити в селі

перукарню без проблем отримає державний кредит на 5-10 років під мінімальний відсоток. У нас, на жаль, сумні реалії: по селах замість майстерень, перукарні, кузні, швейного ательє — по 3-4 «забігайлівки», які чомусь називаються «барами», «ПАБами» чи «клубами», і в яких «горілчанам фальсифікатом» вкорочують життя і старим, і молодим. Натомість майстровитим людям — шевцям, кравцям, бондарям, перукарям — відкрити свою справу на селі без допомоги держави вкрай важко.

Отут би владі саме час ділом показати свою турботу і про українське село, і про людей. Пригадую побачене у Польщі років десять тому. В маленькому селі кілька фермерів із найближчої округи «у складчину» будують молокопереробний цех, який перероблятиме 4-5 тонн молока на добу. Взяли у держави у кредит 200 тисяч євро — на 10 років, під 3 відсотки, та ще й з відстрочкою платежу на три роки. Звісно, держава виставила певні умови, але на будівництві трудиться зо два десятки місцевих майстрів: прокладають дорогу, впорядковують територію, зводять приміщення. Люди мають роботу, і фермери задоволені перспективою. А для нас це — все ще нездійсненна мрія.

— Щороку з мапи України зникає до двох десятків сіл і хуторів. Є серед них і газифіковані, і з нормальними, як на наші мірки, дорогами. Люди залишають родові місця, перебираються у міста, розлітаються по закордоннях. Невже те, що Ви пропонуєте, може зупинити це жахне знелюднення, вимирання сіл?

— **З** може. Чого люди втікають із сіл? Бо не бачать перспективи. Робота й осілість тісно поєднані. Коли в селі є діло, яке дає статки, коли є нормальні комунікації, умови життя, рідко хто наважиться шукати журавля в небі. Тут спрацьовує мудра селянська логіка: якщо в мене є реальна

справа, яка тримає мене на плаву і яку завтра зможу передати дітям, навіщо мені шукати від добра добра невідь-де, по чужих чужацтвах?

— **І разом з тим відомо, що на руках у населення — величезні гроші. Показовим прикладом можуть слугувати західні області, трансфери наших заробітчан. Але люди не поспішають вкладати їх у землю, в сільський бізнес.**

— **Я** один з небагатьох народних депутатів, хто живе у селі. Маю на увазі не елітні Кончу-Заспу, Пушу-Водицю, Козин чи Проців. Я живу у своєму рідному селі на Івано-Франківщині, у будинку тестя. Маю десятки знайомих, які виїхали по світах. Найбільше їх пороз'їжджалося у страшні 1996-98 роки, коли не платили зарплати, пенсії. З багатьма спілкуюся. Багато їх останнім часом повернулися, привезли за-

роблений «капітал»: 50-100 тисяч євро... Хтось заповзявся відкрити тут свою справу й одразу жорстко обпікся. Бо звик там міркувати по-іншому, звик до чесних правил гри, до законослухняних податківців, поліції, місцевої влади. Коли розмовляю з ними, чую зазвичай приблизно одне і те ж: «От хотів відкрити у рідному селі магазинчик чи якусь майстерню... Чому я маю розносити у райцентрі свої кривні, тяжко зароблені євро на хабарі за дозвільні підписи чиновників? Я не буду їм платити». Це сумні реалії нашого безголов'я. Тому гроші вкладаються передовсім, даруйте, у споживацтво: машина, ремонт хати, квартира у місті чи містечку.. Нині і в Європі життя не мед, дається взнаки глобальна економічна криза, але для багатьох наших заробітчан навіть такі жорсткі умови чужини легші, ніж наша наскрізь корумпована, непередбачувана дійсність.

«...ХАЙ ХТОСЬ ВІЗЬМЕ НА СЕБЕ ПОЛІТИЧНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НАСЛІДКИ ПРИЙНЯТТЯ ТА ВТІЛЕННЯ ЗАКОНУ ПРО РИНОК ЗЕМЕЛЬ»

— **За свою «епопею поневір'янь» законопроект про ринок земель уже вповні можна називати «багатостраждальним». Як на мене, що далі ця «епопея», то більше заплутується ясне питання: партійно-політичні пристрасті, лобіювання певних бізнес-інтересів на законодавчому рівні все густіше затуманюють його перспективу. Коли, на Вашу думку, може ефективно запрацювати цей закон і на кого із господарюючих суб'єктів сільськогосподарського виробництва має робити провідну ставку?**

— **П**очну із структури цього законопроекту. Я спершу виступав активним прихильником закону про ринок землі. Але коли ми сіли у вузькому колі фахівців і розібралися, я

утвердився в діаметрально протилежній думці. Не потрібен нам закон у такому вигляді. Головна думка цього закону, грубо кажучи, зробити землі сільськогосподарського призначення товаром. Тому нині куди важливіше розробити й ухвалити закон з робочою назвою «Про обіг земель сільськогосподарського призначення». Ним треба узаконити норму, за якою ця земля є особливим видом товару, чітко виписати обмеження при її купівлі-продажу і визначити коло осіб, які мають доступ на цей ринок. У нинішньому законопроекті є окремі розділи, які визначають «інструментарій» запровадження земельного ринку. Наприклад, мені незрозуміло, навіщо сюди заверстувати цілий масив статей про Державний земельний іпотечний банк. Нині

основний масив критики зосереджено саме навколо «банківських» статей. Якби в законопроекті про ринок земель відсіяти зайвину, яка не стосується особливостей обігу земель сільгосппризначення, законопроект «схуд» би з нинішнього опасистого «гросбуха» до п'яти-шести сторінок цілковито чіткого і зрозумілого всім тексту, до якого не виникло б жодних запитань. Натомість маємо надміру «розбухлий» законопроект з переобтяженою структурою, до якого штучно приєднали більшість «суміжних» норм і тим самим зробили цей документ зрозумілим для надто вузького кола «фахівців».

Чи зможе цей закон дати відповідь на більшість суспільних питань? Маю сумнів. Земля, повторюся, — специфічний товар, тому в цьому законі треба чітко передбачити ризики та вигоди і продавця, і покупця. Передбачити права та обов'язки сільського самоврядування. Ясно визначити місце і перспективу в ринковому землекористуванні усім чинним суб'єктам господарювання, включно з агрохолдингами, які треба сприймати як доконаний факт. Натомість усі зацікавлені у цьому законі не отримують в нинішньому варіанті законопроекту яernih відповідей. Візьмімо, для прикладу, запропонований законопроект механізм продажу земельних паїв.

На покупця земель сільгосппризначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва пропонується запровадити додаткове навантаження: він буде змушений подавати декларацію про відсутність у нього іноземного громадянства. Що це за документ, хто його видаватиме, куди його подавати — невідомо?

Законопроект надто обмежує саме поняття «земельна ділянка сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва». Маючи на увазі лише земельні ділянки, призначені для вирощування продукції органічного

походження особистими селянськими, фермерськими господарствами та іншими сільськогосподарськими товаровиробниками. За такої жорсткої термінологічної регламентації для земель сільгосппризначення, по-перше, стає вельми проблематичною можливість розташовувати тваринницькі ферми, по-друге, оформити землю під господарськими будівлями та дворами. Та й хто буде визначати, чи на таких землях справді вирощується продукція органічного походження, тобто без застосування мінеральних добрив, гербіцидів, пестицидів чи генно-модифікованого насіння? За великим рахунком це визначення нічого не вирішує, оскільки відповідно до ст.22 Земельного кодексу України землі сільгосппризначення і надалі надаватимуться окремо для ведення ОСГ і під товарне сільськогосподарське виробництво. Вочевидь, це визначення лише породжуватиме тіньові схеми...

З кожним новим варіантом законопроекту все більше «проблематизується» вибір покупців землі. Дивним чином з контингенту першочергових купувальників «вилучено» орендаря, сільську раду, сусіда. Сьогодні, об'їжджаючи села, зустрічаючись із людьми, вловлюю їхній спільний страх: ми, мовляв, уклали договори оренди, не вчитуючись — «пішли за громадою». А завтра хтось приїде землю купувати — і піде селом поклик: «Продаємо!». І постане питання не ціни, а «гуртового ажіотажу»: всі продають — то й мені на торг поспішати, бо мій пай усередині поля, чого доброго задурно відберуть... Це реальні страхи. Чи дає на це чітку відповідь нинішній законопроект? Ні.

Кілька слів про норми обмежень для покупців землі. Переконалий, їх ввели штучно. А чому не спростити схему? Є власник землі, є орендар, є угода оренди. Орендар виконує всі взяті зобов'язання. Тоді які питання? Маємо чинний Цивільний кодекс. Чому

треба конче обмежувати орендаря, регламентувати, чи може він взяти в оренду 10 відсотків району, чи половину? Я розумію українську дійсність, знаю, як читають селяни угоди, які підписують. Але ж владу від цього процесу не відсторонено: угоди оренди реєструють органи ДЗК. Та й сільський голова мав би активніше цікавитися пунктами цих угод — в інтересах сільської громади. Натомість скільки випадків, коли сільська влада поняття не має, за якими угодами орендують у їхніх людей землю.

У мене враження, ніби хтось спеціально ввів у цей законопроект «обмежувальну» норму на купівлю землі, аби ті ж такі агрохолдинги нині йшли в певні кабінети і «домовлялися». Напевне, тому і з'являються щоразу нові цифри, і щоразу, як і попередні, — зі стелі.

— Схоже, це і є базар...

— **С**товідсотковий. Якщо держава хоче, хай регулює це питання не законом про ринок земель, а Податковим кодексом. Врешті-решт є норма, що підприємства сплачують податок по місцю розташування. Та й сільський голова, зустрічаючись з орендарями, повинен чітко обстоювати інтереси села і громади: домовлятися оформити окремою угодою певний відсоток відрахувань на соціальну сферу села.

Інше питання. Сьогодні чинним указом Президента передбачено, що за договорами оренди пайовики мають щороку отримувати орендну плату не менше трьох відсотків нормативної вартості землі. Натомість в деяких областях розпорядженнями голови облдержадміністрації цю норму збільшено, скажімо, до 4,5 відсотка. На базі яких розрахунків? Розумію, що тут ілюзорне вбодівання за долю людей. Утім маю «неофіційні факти» для сумнівів. Для прикладу, приходять в таку область іноземні компанії, які знають про «президентську нор-

му» орендної плати за землю. А там їм посвідчують іншу цифру, «губернаторську». І тут же пропонують «келійно» обговорити можливість «оптимізувати» цю різницю цифр. Звісно, «з обопільною вигодою». Суто наш «чиновницький бізнес».

Окремо про Земельний банк, який главою дев'ятою законопроекту визначається як спеціалізований державний іпотечний банк, що має завданням кредитувати «сільськогосподарських товаровиробників, які є стовідсотковою власністю резидентів України, під заставу землі». І далі: «Державному земельному банку належить право заставодержателя земель сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва». Трансформуймо це в українську дійсність. А далі, в силу певних реальних чи штучно створених обставин, не повертає позику. Угоди оренди передаються Державному земельному банку. Що буде потім — подумайте самі... Де селянинові-орендодавцю шукати свою власність? А уявімо найгірше. Зібрав цей банк мільйонів зо п'ять гектарів української ріллі і... луснув. Як горезвісний банк «Україна». У чийх руках опиниться земля — страшно й помислити.

— То що ж далі?

— Я сам вніс у цей законопроект близько ста поправок. Більшість враховано, принципів відкинуто. Боюся помахів рук фракційних «диригентів» у сесійній залі. З усього видно, закон ухвалить. Такий як є чи трішечки відкоригований. Єдине, що втішає: слава Богу, вдалося перенести термін його запровадження з 1 січня нинішнього року. До початку наступного року, можливо, вдасться внести суттєві корективи, передовсім у дату набуття його чинності... Вочевидь, доведеться вносити суттєві зміни в нього вже після підписання Президентом. Бо сьогодні ми у «регла-

ментному ступорі»: законопроект внесено на друге читання і ніхто не має права його радикально міняти. Є резон в аргументації Володимира Литвина, який пропонує розглянути законопроект після виборів. Хоча, відверто кажучи, це нереально. Наступний рік — оптимальний, з позиції влади, для його запровадження. Далі — президентські вибори, і навряд чи ухвалу такого суперечливого і непопулярного закону наблизитимуть до цієї події.

Наслідки цього закону важко спрогнозувати. Навіть сьогодні, коли діє мораторій на купівлю-продаж землі, на всіх трасах красуються банери, які пропонують купити землю гектарами. Певен, юристами вже нині активно розробляються багатоваріантні тінюві схеми земельних оборудок під прикриттям майбутнього закону. Зокрема, і концентрації землі в кількох руках — через гроші і через владу.

Очевидно, найодіозніші норми законопроекту — про Державний земельний банк, механізм оренди та продажу землі й таке інше — слід виокремити на третє читання. І вимагати суттєвого доопрацювання. А, зрештою, хай хтось візьме на себе політичну відповідальність за наслідки прийняття та втілення закону про ринок землі.

— Чи можна запускати ринок землі, не проінвентаризувавши «земельний потенціал»?

— Це робота виконавчої влади. Звісно, для цього потрібні кошти. Недаремне в процесі реформування земельних відносин ми ухвалили закон про розмежування земель державної і комунальної власності. Але нині він не працює, бо немає фінансування на проекти землеустрою. Пригадаймо, як на початку 90-х видавали державні акти на землю. Ніхто про інститути землеустрою тоді й мови не вів. Все вирішувала сільська рада і сажень сільського землеміра.

— Нині все гучніше звучать голоси ліберальних економістів, політиків, фінансистів про те, що в умовах «ринковизації» земельних відносин роль держави слід мінімізувати. На цьому, до речі, наполягає і Світовий банк. Мовляв, держава не може бути ефективним господарем, а тому її варто вивести з активних «гравців» на ринку землі. Та й державні органи слід позбавити права контролю за експлуатацією ріллі, збереженням її якості, дотриманням сівозмін, позаяк цей контроль — нібито ще одна «корупційна кормушка». Виникає хоч і радикальне, зате природне запитання: для чого така держава, яку не вважають ефективним господарем і якій не вірять?

— Знову ж таки повторюся: земля сільськогосподарського призначення — специфічний вид товару. Відтак без держави, без органів влади — і виконавчої, і місцевого самоврядування — не обійтися. А тому органи державного регулювання у сфері земельних відносин, зокрема, і земельні інспекції, мусять активно працювати. А викоріненням корупції нехай займаються відповідні компетентні органи. Віддавати землю на милість ринкової стихії неприпустимо: ми вже маємо сумний досвід масованого виснаження наших чорноземів упродовж останнього десятиліття «ліквідними» на світових аграрних ринках технічними культурами.

Мусимо невідкладно законодавчо закріпити необхідність розробляти землекористувачами проекти землеустрою. І контролювати державними органами дотримання сівозмін, збереження якості ґрунтів. Це державна справа, це важлива місія влади. Зрештою, це підґрунтя майбутнього країни, гідного життя наших нащадків.

Розмову вів
Валерій ЯСИНОВСЬКИЙ